

Zapewnianie bezpieczeństwa i porządku publicznego jako uzasadnienie kryminalizacji migracji

Włączanie instrumentów do tej pory używanych przez prawo karne do prawa migracyjnego poprzez penalizację niektórych zachowań typowych dla migracji oraz wykorzystywanie instytucji prawa karnego (jak np. pozbawianie wolności czy używanie środków zapobiegawczych) jako nowych strategii kontroli nad migrantami nazywane jest „kryminalizacją migracji” (*crimmigration*). Większość przepisów i praktyk, które zawierają się w tym pojęciu wprowadzana jest, zgodnie z deklaracjami pomysłodawców zmian, w celu ochrony bezpieczeństwa państwa i jego obywateli. Takie uzasadnienie zmian legislacyjnych czy praktyk wymaga pogłębionej kryminologicznej refleksji.

Celem projektu jest próba oceny, na ile nowo wprowadzane w Polsce instytucje prawne związane ze zwiększaniem kontroli nad migrantami spełniają pokładane w nich oczekiwania i czy szerokie korzystanie z instrumentów prawno-karnych w prawie migracyjnym może przyczynić się do zwiększenia bezpieczeństwa publicznego. Przedmiotem badania będą wybrane przejawy kryminalizacji migracji, w szczególności stosowanie izolacyjnych i nieizolacyjnych środków zabezpieczających wobec migrantów, czyli detencji oraz środków alternatywnych (takich jak obowiązek zgłaszania się w określonym miejscu czy zabezpieczenie finansowe), a także efekty penalizacji ułatwiania cudzoziemcom pobytu wbrew przepisom na terytorium Polski (art. 264a k.k.). Poza badaniem genezy i funkcjonowania wybranych przepisów, w projekcie przeprowadzone będzie też jakościowe badanie postrzegania przez praktyków oraz cudzoziemców stosowania w procedurach administracyjnych środków zabezpieczających zaczerpniętych z prawa karnego.

Badania będą prowadzone w kontekście światowego dorobku teoretycznego głównie w zakresie kryminalizacji migracji, a także populizmu penalnego, paniki moralnej, zwiększania kontroli nad społeczeństwami. Wskazane ramy teoretyczne posłużą do wyjaśnienia genezy zmian w polskim prawie migracyjnym mieszczących się w pojęciu kryminalizacji migracji oraz określenia skutków zmian przepisów i praktyki, w tym określenia, na ile wprowadzenie instrumentów z zakresu prawa karnego do prawa migracyjnego przyczynia się do zwiększenia bezpieczeństwa i porządku publicznego lub ogranicza niepożądane ruchy migracyjne i w jakim stopniu spełnia standardy w zakresie ochrony praw człowieka. Analizy podjęte w projekcie obejmą przepisy i praktykę ich stosowania w Polsce po 2003 r., ale ze szczególnym uwzględnieniem sytuacji po 2015 r., czyli po natężeniu tzw. kryzysu migracyjnego w Europie i nasilających się obawach przed zagrożeniem terrorystycznym.

W projekcie wykorzystane będą jakościowe i ilościowe techniki badań, a także zastosowana będzie triangulacja w odniesieniu do metod badań i wykorzystywanych źródeł. Proponowane badania obejmują: 1) analizę dostępnej literatury polskiej i zagranicznej oraz innych źródeł zastanych; 2) analizę przepisów administracyjnych i prawno-karnych związanych ze zwiększaniem kontroli nad migrantami oraz uzasadnień podawanych przy ich wprowadzaniu i społeczno-politycznego kontekstu ich wprowadzania; 3) analizę porównawczą w zakresie kryminalizacji zachowań związanych z migracjami, czyli wprowadzania nowych kategorii przestępstw, których sprawcami mogą być tylko migranci bądź osoby zaangażowane w organizowanie migracji; 4) badanie akt spraw karnych w zakresie skazań za przestępstwo z art. 264a kk, czyli ułatwianie nielegalnego pobytu cudzoziemców na terytorium Polski; 5) badanie podstaw i zgodności z prawem stosowania detencji, czyli umieszczenia cudzoziemców w strzeżonych ośrodkach dla cudzoziemców, oraz orzekania środków alternatywnych do detencji (analiza będzie przeprowadzona na podstawie akt postępowań sądowych o umieszczeniu cudzoziemców w detencji); 6) analizę dostępnych danych statystycznych w zakresie stosowania detencji oraz danych ilościowych uzyskanych w badaniach aktowych; 7) badanie postrzegania izolacyjnych i nieizolacyjnych środków zabezpieczających stosowanych wobec cudzoziemców oraz ich skuteczności przez przedstawicieli instytucji związanych ze stosowaniem tych środków – sądów, Straży Granicznej i organizacji społecznych (30 pogłębionych wywiadów eksperckich); 8) analizę postrzegania środków alternatywnych przez cudzoziemców, wobec których były lub są one stosowane w procedurze powrotowej lub azylowej (40 pogłębionych wywiadów indywidualnych z cudzoziemcami).

Podjęcie badań nad kryminalizacją migracji jest istotne z co najmniej dwóch powodów. Po pierwsze, konieczne jest inicjowanie w polskiej literaturze (zarówno kryminologicznej, prawniczej, jak i migracyjnej) dyskusji nad kontrolą migracji – jej obrazem i skutkami. Jest to istotne wobec wzrastającego zainteresowania migracją w polskiej debacie publicznej, zwiększającej się skali migracji i rozbudowy przepisów migracyjnych w zakresie obejmowania migrantów większą kontrolą, szczególnie w latach 2015-17. Po drugie, wobec dominacji w literaturze zagranicznej spojrzenia anglosaskiego (głównie z Wielkiej Brytanii i Stanów Zjednoczonych), ważne jest zabranie przez polskich naukowców głosu w dyskursie poświęconym kryminalizacji migracji, co wymaga jednak przeprowadzenia kompleksowych, dotąd nieprowadzonych, badań naukowych w odniesieniu do genezy i skutków wprowadzania rozwiązań prawno-karnych do prawa migracyjnego w państwie mającym inną historię migracji niż kraje Europy Zachodniej czy Południowej (Polska coraz częściej jest krajem docelowym, ale niekoniecznie w związku z tzw. kryzysem migracyjnym) oraz rzeczywistego wpływu tych zmian na zapewnianie bezpieczeństwa państwa i porządku publicznego.